

SZÁVAI ATTILA

Fortuna Privata

Évekig csak amolyan háttér volt a zene az életemben. Nem voltam aktív. Pedig a családi legenda szerint zenére születtem. Umpappa-umpappa, mondjuk. Keringőre születni, ez lenne itt irodalmilag kényelmes, mert akkor lehetne folytatni azzal, hogy az élet is körbe-körbe (karikába), satöbbi, valamint a lüktetésről, körbe, mint egy elszabadult traktor, ha menet közben magára hagyják. Csinálj, amit akarsz.

Zenére születtem. Hogy milyenre, azt sose mondta senki. Nem is értem. Vagy nem merték, vagy már senki nem emlékszik. Akkor meg minek hozzák fel. Mindenesetre az első benyomásaim között, amiket az emberi lét okán tapasztaltam, nem nagyon vannak hangok. Hideg, az igen, meg sok fény, sok hideg fény. (A sok fény, az mennyi?) Zenére nem emlékszem. Egyszer ezt elmondtam a gimiben is, valami osztályfőnöki volt, vagy mi, mondja el mindenki valamelyik gyerekkori élményét. Elmondtam ezt, hogy állítólag én zenére születtem, csak senki nem emlékszik arra, milyenre. Sándor szerint, aki az osztály vagánya volt, ilyen fejjel csakis hevimetálra lehet születni, vagy valami alternatív zenei förmedvényre. Nyúvévre. Aztán, ahogy teltek az évek, úgy közeledtem a zenéhez. Ahogy egyre inkább kezdtem befelé zárni a világgal szemben, úgy kezdtem nyitni (befelé, illetve belül, de kifelé, mindegy, nem egyszerű, a lényeg, hogy úgy zársz, hogy nyitsz) a zenével szemben. Odáig fejlesztettem a zenei befelé nyitást, hogy egyre gyakrabban, ha rossz a kedvem, vagy ha éppen túl jó, akkor nem szavakat gondolok, nem mondom magamban, hogy ejj, de jó nekem, vagy ejj, de szar, hanem mindezt inkább valami belső zenében fogalmazom meg, dallamban. Amit csak én hallok, befelé dúdолом, csak magamnak. Befelé dúdолом, mint a telihold. Próbálkoztam zeneszerzéssel is, de eltelt az az idő, miután be kellett lássam: külön műfaj a szerzés. Én csak költeni tudom a zenét, fogyasztani a hangokat, fogyasztani, mint a habpatront. Nyúvév korszakomban határozott benyomásom volt, hogy mikor lementem a kocsmába, hogy határozottan benyomjak, ott nyomban elterveztem: milyen tárgyakon milyen hangokat lehet előállítani ahhoz, hogy egy, mondjuk szociológiai problémát, axiómát a legtökéletesebben visszaadjam olyan hangokkal, azokkal a tárgyakkal, amik ott vannak benne a szociológiai problémába, axiómába. Bementem a kihívásba.

Cigányság lakásproblémája? Ehhez lapáttal kell ütni a vályogház oldalát (alapritmus), csörömpölni a kopott fazekakkal, suhogtatni a ruhaszárítókötél leszakadt végét, csapkodni a villanyóraszekrényt, villáskulccsal kocogtatni a tuningolt villanyórát. Hogy ne pörögjön annyira. Hergelni a kutyát egy zacskó romlott csirke-nyakkal. Na, és itt vagyunk a következő lényegesnél. Évekig agyaltam azon, hogy hogyan lehetne a szagokat hangokkal kifejezni. Egy zacskó romlott csirkenyakat például. Vagy egy lábas egyhetes pacalt, ha felöntöd tejjel és kiteszed délutánra a napra. Micsoda szinkópákat lehetne fejleszteni. Csak aztán elmaradt a fejlesztés,

mert jött egy nő az életembe. Illetve az életem ment körbe-körbe, ahogy szokott, aztán egyszer csak az egyik körben ott állt ez a nő, én meg elgázoltam az életemmel. Ez a nő mondta, hogy inkább zenekarban kellene zenélni, mint magamban. Jobban is állna nekem egy zenekar, mint a tejes pacal. Elhíhetem, mondta, és csinált egy lábos ilyen tejes pacalt, hogy lássam, mire gondol (mire gondoltam). De mivel tél volt, nem volt ereje a napnak, hát bent a konyhában melegítettük meg. Zuhogott a sparthelt, fortyogott a matéria az edényben, alulról a gázzal melegítettük, felülről hajszáritóval. Közben ez a nő a fakanál nyelével (a fakanálnak a feje is a nyele, önmaga folyamatos nyele, de mindegy) rendszertelen, tört ritmusokat vert le a konyhaszekrényen. Hogy ezt akarom-e. Ez-e a célom az életemmel. Nem inkább az, hogy ellenni szépen, mint egy pár elefántfóka. Lassú, de masszív házasság, egyebek. Nem elhaddarni az olyan verbális súlyokat, mint szeretlek, izé, bírjak, vagy, mennyapicsábamá'.

Felvételkor, tehát belépéskor, mikor felvettek a szimfonikus zenekarba, ebbe a népes, hangos családba, kérdezte a karmester, hogy van-e olyan műtárgy, amit minden nap áhítással tudok nézni. Kikötés volt, hogy a hangszert, azt nem lehet mondani. Mert, noha szépnek szép, de nem műtárgy, amíg legalábbis használatban van. Majd, ha véget ér a napi összefogdosás, akkor lehet majd műtárgyiasulnia. A Föld is csak onnéttől lesz műtárgy, mondta erre a karmester, amíg alább nem hagy az emberiség egész napos mancsozása, összefogdosni szeretett bolygónkat, letaperolni magmáig, reggeltől estig, kihasználni, nem is lovallja bele magát.

Azzal folytatta, hogy nem kell otthoni példákat mondani, tudja ő, hogy egy hegedűsnél nincs kolbászból a kerítés, marcipánból a budideszka. De, szóval, hogy mit nézek, művészileg, ha nézhetnékem van, mit néznék szívesen? Koviubi. Azt mondtam neki, koviubi. Egy ötliteres üvegnyi kovászolt uborka. Ez nekem a műtárgy. Hogy ezért nyár a nyár, nekem ez a nyár, a langyos, erjedő, zavaros lé, az ázott kenyérdarabkák súlytalan, felszabadult lebegései. A négy precíz, sebészi bemetszéssel megdolgozott uborkatestek vigyorgásai. Mondhatnám: minden uborka egy négyrét vigyorgás, önmaga öröme, mint minden teremtett lény. Nem akartam továbbvinni ezt a vonalat. Hogy csavarod, csavarod a befőttesüveg kupakját, de nem enged, befeszül, mint a vasúti váltó, hogy csak később érzed az engedést, mikor rákész aztán késsel, a kupakra, ácskapoccsal, a szerszám feszülése, mikor erőt gyakorolsz, és közben a basszdühhöz hasonló érzés jár át. Mert tudod, hogy mi a vége, hogy mindjárt felszabadul a befőttesüvegbe zárt légkör, mindjárt tiéd lehet a koviubi, kövér gyerekangyalok mindennapi uzsonnája. Add meg nekünk ma. Mondtam ezt a karmesternek, de aztán sokáig hallgatott, csak nézett rám, bólogatott, hunyorgott, mutató- és hüvelykujjával az orra és a felső ajka közötti részt babrálta, mint a kottafűzők, mikor arra gondolnak, hogy ejj, de jó az a kétvonalas cé ott a papíron.

A karmester szerint határozott az egyéniségem, ami elengedhetetlen a művészi életben, de határozottan kérem, hogy ne nagyon feltűnősködjek a színpadon. De valahogy mindig kialakul a feltűnés, mint mikor főpróbán megcsörren a telefonom, vagy elkalandozok, viszketni kezd a bal térdem, akármim, és behúzok egy kis hamisságot. Nem durván, persze, van rutinom, csak vájtfülűek hallják. Meg, hát, a profik, azok úgy rontják el a zeneművet, hogy az nem lesz hamis. A szünetben, vagy a végén, ha megkérdezik, hogy mi volt az a bakugrás ott, hát megmondod nekik. Hogy magadban továbbgondoltad azt a futamot, jobb így, jobb, mint az eredeti, ha bunkó is vagy ezzel, és nem vallod be, hogy felbűfögted a kovászos

uborkát, amit kezdés előtt dobtál még be. Öreganyád mondta, hogy a koviubi, az egy bölcs étel, gazdagítja a szellemet, nem ám, mint a párizsi, amitől csak leépiülsz. A koviubi az tradíció, hagyomány, sőt, gasztronóm népművészet, falatnyi folklór.

Felmerülhet benned, kedves olvasó, ha tegezhetlek, szevasz, az a kérdés, hogy miért pont hegedű. Ezt először anyáméktól kérdeztem, mielőtt befrattak volna. Anyámék szerint a hegedüléstől megszépül a jellem. Később az egyik tanárom, egy gyengébb pillanatában szintén megkérdezte ezt, miért pont a hegedű. Anyámék akarták, válaszoltam közönnel. Aztán meg beleszerettem. Beleszerettem egy hegedűbe. Nem, ez nem pontos így, szóval, hogy megszoktam, mint ló a kötőféket. Nem tudok most jobb példát.

Az életben mindig vannak jobb példák. Töröd nyár végén a kukoricát, csípi a friss, apró, vágott sebeket-a sós izzadtság a lábszáradon. Izzadsz, mint egy ló, homlokából spriccelsz, és közben arra gondolsz, azt dimenzionálsz, hogy ülsz egy fotelban a hűvös belvárosi lakásban, se kukorica, se kert, se izzadás, csak csinálod a kulturális tevékenységet, semmi fizikai sík, csupán a szellemi attrakció, hogy kócos a hajad a sok gondolkozástól. És úgy nyitni meg este az üveg bort, hogy de jól ki-gondolkoztad, kialakítottad magam, odatetted magam szépen, ott voltál a szellemi szeren. Így gondolod el, mert modern ember vagy, ott lenni a szeren, mint a drogos, nem is, mint egy légtornász, hülye példák, de belátni, hogy mindkettő légből kapott ötlet, sőt, példa. A levegő meg nem kis dolog. Ha nincs levegő, nincs zene. Nincs, mi rezdüljön, tajtékozzon, lobogjon. Meggyújtani a levegőt egy frappáns, de merész, egy hirtelen, de kiszámítható futammal, sőt, skálával, ami aztán egy betonkemény harmóniában ér véget, oda torkollik, ott akad el, teljesedik ki, élvez el. Hogy kitartod, mintha csak erre készültél volna egész életedben, odateszed magad, eggyé válsz az utolsó harmóniával, az autentikus zárlat teljesen átjárja minden sejted, egész lényed. Hogy bármit teszel, csak egyféleképpen alakulhat az utolsó másodperc, minden változhat, de a vége fix, lezsírozta az angyalok. Mint a szex, hogy bármit csinálsz az ágyban, tudod, hogy mi lesz a vége. Tudod, hogy visítozni fogsz az örömtől, belülről visítasz majd, akár a gyorsuló metró.

Koncert előtt mindig cikáznak a gondolataim, mint egy szatyor szétengedett de-nevér. Nem az előadandó darabon gondolkodom, az benne van a vérben, zsigerekben, ha négy kezem lenne, főzés, vagy favágás közben is akármikor lejátszanám a repertoárt, oda-vissza. Hanem, talán a fokozott koncentráció okán gondolkodom másképpen a világra. Van, mikor idegesítő ez a szellemi cikázás. Mert akkor a talán fontosabb, hétköznapiabb, tehát a gyakorlatiasabb dolgok a háttérbe szorulnak. Ilyen most is például, hogy minden kolléganóm és kollégám szép, fekete ruhákban jött, én persze fehér ingben, otthon hagytam a zakót. Világítok a sarokban, mint egy tóklámpa. Vagy, mint a koviubi, mikor egyszer az ötliteres üveg mögé raktam egy bekapcsolt olvasólámpát, hogy ha éjjel esetleg felébrednék, láthassam a folyamatokat, amik lejajlanak a koviubi születésekor. Volt, hogy órákig néztem az erkélyen a dohányzóasztalra kitett befőttesüveget, ami zajlott abban, az nem semmi.

Rendszerint a zenekar szélén ülök, nem is ám, hogy mindenki engem bámuljon a nézőtéren. Ha unalmas a darab, túlzott a rutin, olyanokkal szórakoztatom magam, hogy új szavakat találok ki. Így jött például a nézőtérből, némi cserével az: énzőtér. Mert hát miről is szól az egész. Hogy az egyén jól érezze magát. Önzőség ez? Mi nem az. A saját érdek. Beül a sok szürkeegér a nézőtérbe, jó, nem szürkeegér, mert

némelyik nő olyan ruhát rak magára, mint valami kanári, amit még pofán is öntöttek egy vödör összekevert vízfestékkel. Beül és vágja a pofákat. Hogy de jó neki. Én meg, ahogy húzgálok neki a vonót, húzigálok a jókedvét, gyakran inkább a vilanyszámúlára gondolok, vagy, hogy égve hagytam-e a villanyt az előszobában, elmostam-e a kislábast a lecsó után. Múltkor azon agyaltam, hogy ha én néző lennék, nem csak arra gondolnék, hogy de jó kis muzsikát csinálnak ezek ott elől.

Hanem, hogy nézni a zenészt, a frissen sminkelt, lelkes csellistalányokat, az alkoholistá klarinétost, meg a többit, és elképzelni, hogy melyiknek milyen napja volt a koncert előtt, mit evett, mikor, mekkorát és hogyan szeretkezett, hányszor rázza ki a kisszőnyeget, meddig mosogatja a fazekat, milyen tévénézési szokásai vannak, hogyan nyomkodja a távkapcsolót. Érdekes tapasztalat: minél inkább merül az elem a távirányítóban, annál erőszakosabban nyomkodjuk a gombokat rajta. Íme az ember. Lássátok, feleim. Az istenadtát. Ha küzd ellenséggel.

Gondoltam már arra, hogy kellene valami koncepció az életembe. Mert így, hát, kissé konfekció. Konfekciószerű. Mint egy öltöny, amit leakasztottak az angyalok, hogy nesze, vedd fel, itt ez a ruha, itt vannak a szokásaid, reflexeid, ösztöneid, hordjad szépen őket, találj nekik ritmust, ha úgy alakul, keress harmóniát! Mert ha néha vannak is szinkópák, vannak is disszonáns hangok, az élet alapvetően szép, ha nem is habostorta, mézzel felöntött, kislábásnyi malter. Hogy tehát, noha úgy tűnhet (olybá) néha, hogy a Jóisten a világcsinálás közben kicsit másfelé is figyel, más világra. Hogy azért ott vannak a szinkópák, disszonáns hangok, hogy tekersz a bringával és a sors, tehát a nagy sorscsináló betol az első küllők közé egy darab félcólos vascsövet, hogy na, ezt tessék szépen megoldani, feldolgozni. Aztán csak a rúgkapálás van, a légkalimpa. Ráncigálsz saját végtagjaidat, ráncigálsz belülről a lelked, ezt az ázott futószőnyeget, kapaszkodsz minden kiszakadt rojtba. Ilyen kiszakadt rojt nekem a zene. Hogy értsed. Egy fixnek tűnő pont, ha libeg is a szélben, ha fújódik is, ha rángatják is a körülmények. Ne haragudj.

A zenészek olyanok, mondjuk, magamból kiindulva, hogy sose haragudnak meg. Komolyan legalábbis nem. Ez is alkati kérdés. Hogy forr a víz a vasárnapi levestészta alatt, kedvenc Chopin-darabod szól a rádióban, cikkan a lélek, majd bemondják a lottószámokat, bemondják, hogy négyesed van. Hogy érzed magad körül Fortuna ölmelegét, nem is részletezve, pinamelegét. *Fortuna Privata*. Dobnád el a fedőt, de bejön az asszony a konyhába, hogy miért nem a lépcsőházban vetted le a cipőd, minek takarítod. És mondod neki a négyest, az abban rejlő lehetőségeket, de az csak cipőzik, cipőzik, nem ám felfogni a pillanatnyi anyagi biztonságot. Nem haragudni meg rá ezért. Kellő időben, könnyű fröccsel hígítani a vérmérsékletet. Örömben szódával kergetni meg az asszonyt a konyhaasztal körül, megfuttatni, mint egy pohár könnyű, nyári bort.

Van egy zenei darab, amiben nem sokat kell játszanom, sikálni a hegedűmet. Van egy zajosabb rész, ott van egy kis szerepem a többi hegedűssel, húzunk egy olyan tömegű hangorkánt, ami elvileg valami vihart szimbolizál. Jól megírta a szerző, ki van használva a hangversenyterem minden lehetősége, ami a viharzást illeti. Lobognak a falon az árnyékok, hunyorognak a szobrok a falakon kialakított ablakmélyedésekben. Egyszer próbáltam ki, hogy milyen, ha kicsit befröccsözve jövök koncertezni. A sűrű, apró böffentéseket a koncert előtt elfogyasztott szódabikarbónára fogtam, hogy leült bennem a lógulyás, befészkelte magát. Várom a kifészkelést. Ahogy alul kinyerít belőlem a lógulyás. Hőöööö!!!

Így, hogy a színpadon oldalt vagyok ültetve, megtanultam, hogy hogyan tudok úgy fészkelődni, ülni át egyik seggemről a másikra, hogy lehetőleg senki ne vegye észre ezt. Vagy éppen a csukott szájjal ásítást. Ezt se volt kis munka kitalálni. Nézed a karmestert, ahogy lobogtatja a lelkét, rázza a fejét, a hosszú haját, nézed, és befelé ásítasz közben. Megfeszülnek a nyaki izmok, ennyit látni csak. De ki nem feszül meg, ha lát egy saját lelkét lobogtató, túlzott mozdulatokkal kalimpáló embert, ha karmester is?

Sokat mondtam már, de nem tudok elmenni valami mellett. Hogy tehát, a legtöbb emberen meglátszik, hogy mivel foglalkozik. Hogy meglátszik rajtam a hegedülés, a komolyzenei hétköznapok. Beköltöztem ebbe a mostani albérletbe, ebbe a dohos, koszos, olcsó, de otthonos lyukba, futok össze a közös képviselővel, az meg mondja nekem, hogy művészúr. Honnan tudja, kérdeztem. Csak magára kell nézni, válaszolta. Hogy ránéz a zoknira, az egyikre, a másik, az másmilyen mintájú, és leveszi egyből, hogy na, ez valami művész. Mert szerinte, a művészet, az kicsit a szellemi aszimmetria is. Balra nézel, jobbra gondolsz. Mondod a csajodnak (feleségednek), hogy szereted, de közben magadra érted, hogy de jó most neked, mert szeretsz valakit. Hogy a másik az általad szeretődik, ami neked köszönhető, a te jófejségednek. Vagy, hogy csinálod a koviubit, de nem konkrétan az alkotásra gondolsz, a koviubi, mint intézmény, megalkotására, hanem már előre korgatod magad belülről, hogy de jól be fogsz zabálni. Csinálni a koviubit, és közben kerिंगőt hallgatni a bécsiektől, magnón, vagy rádión, mondjuk.

Keringőre születni, ez lenne itt irodalmilag kényelmes, mert akkor lehetne folytatni azzal, hogy az élet is körbe-körbe (karikába), satöbbi, valamit a lüktetésről, körbe, mint egy elszabadult traktor, ha menet közben magára hagyják. Csinálj, amit akarsz.

